

## AVICENIN MUZEJ U NJEGOVOJ RODNOJ AFSHONI

### AVICENNA'S MUSEUM IN HIS NATIVE AFSHONA

Bruno Atalić\*

#### SAŽETAK

*Ibn Sina, zapadnim povjesničarima medicine poznatiji pod svojim latinskim nadimkom Avicena, uz grčkoga liječnika Hipokrata i rimskoga liječnika Galena, smatra se trećim najznačajnijim liječnikom u medicinskoj povijesti. Rođen je oko 980. godine u Afshoni kraj Bukhara na Putu svile u današnjem Uzbekistanu, a umro je 1037. godine u Hamadanu kraj Teherana u današnjem Iranu. Među njegove najveće doprinose razvoju medicine ubraja se njegovo djelo naslovljeno Kanon medicine, u kojemu je sažeo sve dotadašnje medicinsko znanje, zbog čega se stoljećima poslije koristilo kao temeljni medicinski udžbenik. U posljednje su vrijeme vezano za prijeopore oko naziva srednjovjekovne kalifatske medicine, a s ciljem formuliranja zajedničkoga termina, koji niti jednu uključenu skupinu ne bi isticao na štetu drugih, paradoksalno u žižu istraživanja zainteresiranih povjesničara medicine, umjesto dostignuća pojedinih liječnika iz spomenutoga razdoblja, došla utvrđivanja njihovih etničkih te religijskih pripadnosti, a tako i Avicenine, to više što je potekao iz spornoga područja susreta različitih naroda i suprotstavljenih vjera. Pritom se znanstvenim raspravama u tome sve više pridružuje i podizanje reprezentativnih arhitektonskih objekata na mjestima vezanim za pojedine liječnika, jedan od kojih je i reprezentativni Avicenin muzej u Afshoni.*

**Ključne riječi:** *Ibn Sina Avicena, kalifatska medicina, Uzbekistan, povijest medicine, 9. stoljeće, 10. stoljeće*

---

\* Adresa za dopisivanje: Poliklinika Sveti Rok. Ulica Grada Vukovara 284d. 10000 Zagreb, Hrvatska. E-pošta: bruno.atalic@stx.oxon.org. ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0741-9632>.

Ibn Sina (oko 980. – 1037.), odnosno punim imenom *Abu Ali al-Husayn Bin Abd-Allah Bin al-Hasan Bin Ali Bin Sina*, a poznatiji pod svojim latinskim nadimkom **Avicena**, smatra se jednim od najvećih liječnika u povijesti (slika 1.)<sup>1</sup>. Uz medicinu, bavio se i proučavanjem filozofije, teologije, geologije, fizike, kemije, astronomije, astrologije i psihologije, a pisao je čak i pjesme<sup>2</sup>. Svi ti njegovi brojni interesi zorno su prikazani u muzeju otvorenom 1980. godine u njegovoj rodnoj Afshoni (slika 2.)<sup>3</sup>. Muzej je dio reprezentativnog kompleksa koji još tvore Medicinski fakultet, Studentski dom, Poliklinika, Knjižnica i park u središtu kojega je postavljen liječnikov spomenik. Cijeli kompleks pažljivo je obnovljen 2006. godine u sklopu nastojanja tadašnjega uzbekistanskoga predsjednika Islama Karimova (1938. – 2016.) da se obilježe mjesta i datumi vezani za značajne osobe iz povijesti Središnje Azije, a s ciljem njihove inkulturacije u uzbekistansku naciju (slika 3.).



Slika 1. Avicena između Hipokrata i Galena

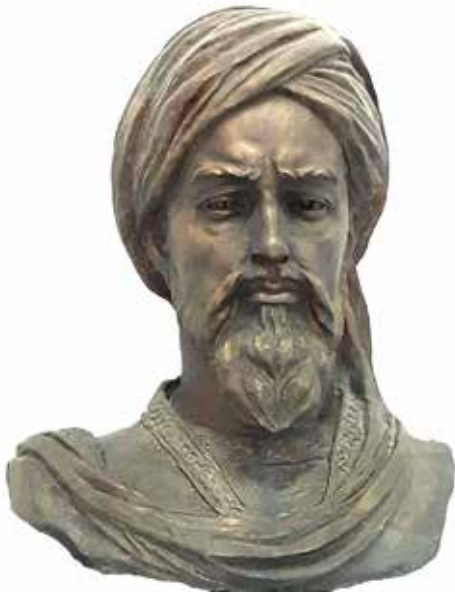
*Figure 1. Avicenna between Hippocrates and Galenus*

Tako je, primjerice, učinjeno i s velikim mongolskim osvajačem Amirom Timurom (1336. – 1405.), poznatijim pod njegovim iskrivljenim nadimkom Timurlenko, čiji muzeji su otvarani i kipovi podizani diljem države. No, za razliku od Timurlenka za čijom inkulturacijom zanimanje pokazuju isključivo Uzbeci, Avicenu sebi pripisuju i susjedni narodi poput Iranaca, Tadžikistana-

<sup>1</sup> Avicenna, u: *Britannica*, <https://www.britannica.com/biography/Avicenna> (pristupljeno 8. studenoga 2020.).

<sup>2</sup> Khan, Murad A, Raza, Fauzia, Khan, Iqbal A. (2015), Ibn Sina and the Roots of the Seven Doctrines of Preservation of Health, *Acta medico-historica Adriatica*, 13(Supl. 2), 87-102.

<sup>3</sup> Abu Ali Ibn Sino Muzeji, u: *The Bukhara Museum*, <http://bukhara-museum.narod.ru> (pristupljeno 8. studenoga 2020.)



Slika 2. Avicennina bista na glavnom ulazu

*Figure 2. Avicenna's bust at the main entrance*

ca ili Turaka. Jer iako se Afshona danas nalazi u Uzbekistanu, u Avicennino je vrijeme bila dio Perzije pod vlašću dinastije Bujida, a na tom području su tada prvenstveno živjeli Tadžikistanci, dok se Uzbekistanci i drugi turkijski narodi naseljavaju tek poslije. Značajno mjesto u prijeporima pritom zauzima i pitanje Avicennine religije, jer iako rođen kao sunit, radio je kao dvorski liječnik već spomenute šijitske dinastije Bujida, a u navedenom religijskom smjeru govore i pojedina njegova djela, zbog čega je moguća njegova konverzija sa sunizma na šijitizam<sup>4</sup>. Tako se u teznjama za pripisivanjem Avicene svojem nacionalnom i vjerskom miljeu s vremenom iskristalizirala polarizacija između perzijskih

stariosjedilaca Tadžikistanaca i Iranaca s jedne, odnosno turkijskih doseljenika Uzbekistanaca i Turaka s druge strane. Prijepore dodatno komplicira i činjenica da se povjesničari medicine tih naroda sa svojim arapskim i židovskim kolegama nikako ne mogu dogovoriti oko određivanja zajedničkoga naziva za srednjovjekovnu kalifatsku medicinu koji niti jednu uključenu skupinu ne bi isticao na štetu drugih, zbog čega su njihovi znanstveni interesi posljednjih desetljeća umjesto na istraživanje dostignuća pojedinih istaknutih liječnika, usmjereni prije svega na dokazivanje njihove etničke i religijske pripadnosti.

Ostavivši spomenute prijepore po strani, nesumnjiva je Avicennina uloga u razvoju ne samo kalifatske već cjelokupne medicine, zbog čega on i njegovi doprinosi, kao što je uostalom slučaj i kod drugih istaknutih pojedinaca, nadrastaju pripadnost samo određenoj naciji i religiji te postaju dijelom cjelokupne baštine čovječanstva. Nastavljajući se na aristotelovsku filozofsku tradiciju, koju su zbog svoje duofizitske vjere progonjeni nestorijanski kr-

<sup>4</sup> Avicenna, <https://www.britannica.com/biography/Avicenna>.



Slika 3. Avicenin imaginarni portret

*Figure 3. Avicenna's imaginary portrait*

ščanski liječnici tijekom 5. stoljeća prenijeli iz Bizantskoga Carstva najprije u Sasanidsku Perziju, a nakon njezine propasti u Abasidski Kalifat, Avicena ju u svojim djelima kombinira s islamskim vjerskim učenjem. To ne začuđuje ako se ima na umu da je već s deset godina napamet naučio cijeli Kuran, da bi se sa šesnaest godina okrenuo medicini. Ugled stječe nakon izlječenja bukharskoga sultana koji mu kao znak zahvalnosti dopušta pristup u dvorsku

knjižnicu, što mu omogućuje proširenje vidika<sup>5</sup>. U dvadeset i prvoj godini objavljuje svoju prvu knjigu, ukupno ih je do kraja života napisao više od 240, a najpoznatije su filozofsko-teološka *Danish nama-i alai* (Knjiga znanja) i *Kitab al-najat* (Knjiga spasenja) te znanstveno-medicinska djela *Kitab al-shifa* (Knjiga liječenja) i *Al-Qanun fi al-ṭibb* (Kanon medicine), pri čemu posljednje od navedenih djela kanadski internist i povjesničar medicine Sir William Osler (1849. – 1919.), inače jedan od osnivača *John Hopkins Hospitala* u Baltimoreu, naziva najznačajnijim medicinskim djelom u povijesti (slika 4.)<sup>6</sup>.



Slika 4. Razna Avicenina djela

Figure 4. Various books written by Avicenna

Spomenuto je djelo, podijeljeno u pet knjiga, bilo sinteza cjelokupnoga tadašnjega medicinskoga znanja te ostaje neprijeporan autoritet zapadne medicine do 17. stoljeća i islamske medicine do 19. stoljeća, a Aviceni je priskrbilo i epitet *princ liječnika*. Prva knjiga govori o anatomiji, etiologiji bolesti, higijeni i terapiji bolesti, druga o farmaciji, treća o različitim bolestima “od glave do nožnih prstiju”, četvrta o bolestima nespecifičnima za pojedine organe poput vrućice, a peta o kompozitnim lijekovima poput terijaka. [Koliki je bio utjecaj spomenutoga djela na generacije budućih liječnika najbolje oslikava činjenica da ga je renesansni liječnik i sveučilišni professor Philippus Aureolus Theophrastus Bombastus Paracelsus von Hohenheim (1493. – 1541.) 1527. javno spalio na gradskom trgu u Baselu, nastojeći tako simbolički osloboditi medicinu utjecaja autoriteta i okrenuti ju svakodnevnoj praksi, što mu je pri-

<sup>5</sup> Khan, M. A., Raza, F., Khan, I. A. (2015), 87–102.

<sup>6</sup> William Osler (1849. – 1919.), u: *The Founding Physicians*, [https:// www.hopkinsmedicine.org/about/history/history-of-jhh/founding-physicians.html](https://www.hopkinsmedicine.org/about/history/history-of-jhh/founding-physicians.html) (pristupljeno 8. studenoga 2020.).



Slika 5. Avicenin lik u medaljonu

Figure 5. Avicenna's imaginary portrait

skrbilo i nadimak *Lutherus Medicorum*<sup>7</sup>.] Glavni Avicenin doprinos daljnjem razvoju medicine, kao uostalom i drugih istaknutih islamskih liječnika: al-Razija (*Razes*), Ibn Rushda (*Averroes*), Ali ibn al-Abbasa (*Haly Abbasa*), Abu al-Qasima (*Albucasis*) i Ibn Zuhra (*Avenzoara*), nije u originalnim prinosima, već u sistematizaciji i prenošenju dotadašnjeg znanja. Paradoksalno je da je unatoč svemu svojem znanju Avicena umro od prevelike količine emetika koju si je sam prepisao za liječenje crijevnih kolika, a koje je njegov rob, namjerno ili

slučajno, što je do danas ostalo nerazjašnjeno, pogrešno smiješao, čime mu je izazvao ulceracije na crijevima<sup>8</sup>.

U skladu s iznesenim osobitostima vezanim za Avicenu, muzej u Afshoni podijeljen je na sedam tematskih dvorana: *Doba Ibn Sine*, *Suvremenici Ibn Sine*, *Život i djelo Ibn Sine*, *Aktivnosti Ibn Sine u Mamunovoj akademiji*, *Znanstveno nasljeđe Ibn Sine* te *Ibn Sina i moderna medicina*. Muzej posjeduje više od 700 izložaka, od kojih manji dio čine nalazi iz Aviceninog vremena, a veći njegovi različiti prikazi (slika 5.). Među njima značajan dio zauzimaju fotografije brojnih predstava i isječi različitih filmova nadahnutih njegovim likom, što dovoljno ilustrira njegovu trajnu popularnost, pri čemu se, međutim, možda zbog političkih razloga, među njima ne nalazi i najnovija hollywoodska verzija s Benom Kingsleyem u glavnoj ulozi pod naslovom *The Physician* (Liječnik) iz 2013. godine<sup>9</sup>. Treba istaknuti i prikaze različitih tehnika koje je Avicena primjenjivao u svojoj praksi poput ispitivanja pulsa (slika 6.) ili izvođenja

<sup>7</sup> Atalić, Bruno (2010), Smjene paradigmi u povijesti medicine, u: Blažević, Josip ur., *Crkva i medicina pred izazovima alternativnih iscjeliteljskih tehnika – Zbornik radova interdisciplinarnog simpozija Zagreb*, 13. – 15. studenoga 2009.: Zagreb: Verbum. 2010, 153.

<sup>8</sup> Avicenna, <https://www.britannica.com/biography/Avicenna>.

<sup>9</sup> Abu Ali Ibn Sino Muzeji, <http://bukhara-museum.narod.ru>.





Slika 6. Avicena provjerava puls

Figure 6. Avicenna checks puls

porođaja carskim rezom (slika 7.)<sup>10,11</sup>. Izloženi su i pretisci njegovih djela *Kitab al-shifa* (Knjiga liječenja) i *Al-Qanun fi al-tibb* (Kanon medicine)<sup>12</sup>.

Iako, kao što je već istaknuto, podignut prvenstveno s namjerom inkulturacije Avicennina lika u uzbekistansku naciju, muzej u Afshoni svojom monumentalnošću i brojnošću izložaka svakako nadrasta svoju prvotnu ulogu te predstavlja zanimljivo mjesto svakom povjesničaru medicine. Budući da su uz njega podignuti Medicinski fakultet, Studentski dom, Poliklinika, Knjižnica i park, nesumnjivo je pokretač razvoja spomenutoga pustinjškoga mjesta. Pritom treba istaknuti *Čitanja Avicene* koja studenti medicine

redovito organiziraju kako bi njegova djela približili domaćem stanovništvu. Sve to zajedno pridonosi daljnjem proučavanju njegovih doprinosa suvremenoj medicini. Na istom putu za kraj je najbolje citirati izreku da je medicina bila odsutna dok je Hipokrat nije osmislio, mrtva dok je Galen nije oživio, raspršena dok je Razes nije skupio i nepotpuna dok je Avicena nije kompletirao (slika 8.)<sup>13</sup>.

<sup>10</sup> Nezhad, Golnoush SM, Dalfardi, Behnam, Ghanizadeh, Ahmad, Golzari, Samad EJ. (2015), Insights into Avicenna's Knowledge of Gastrointestinal Medicine and his Account of an E-nema Device, *Acta medico-historica Adriatica*, 13(Supl. 2), 29-40.

<sup>11</sup> Çetkin, Murat, Bahşi, İlhan, Orhan, Mustafa (2019), The Massage Approach of Avicenna in the Canon of Medicine, *Acta medico-historica Adriatica*, 17(1), 103-114.

<sup>12</sup> Heydari, Mojtaba, Dalfardi, Behnam, Golzari, Samad EJ, Zaidi, Syed Mohd Abbas, Lankarani, Kamran B, Mosavat, Seyed H. (2018), The Concept of Portal System Obstruction in Avicenna's Canon of Medicine, *Acta medico-historica Adriatica*, 16(1), 115-126.

<sup>13</sup> Emtiazy, Majid, Choopani, Rasool, Khodadoost, Mahmood, Tansaz, Mojgan, Dehghan, Sohrab, Ghahremani, Zeinab. (2014), Avicenna's Doctrine about Arterial Hypertension, *Acta medico-historica Adriatica*, 12(1), 157-162.



Slika 7. Avicena izvodi porođaj carskim rezom

*Figure 7. Avicenna performs a delivery through a Caesarian section*



Slika 8. Ilustracije Avicenina života

*Figure 8. Illustrations of Avicenna's life*

Sve fotografije poslikao je autor uvodnika uz dopuštenje osoblja muzeja. / *All the photographs were taken by the author with the permission of the museum staff.*



## LITERATURA

1. Atalić, Bruno (2010), Smjene paradigmi u povijesti medicine, u: Blažević, Josip ur., *Crkva i medicina pred izazovima alternativnih iscjeliteljskih tehnika - Zbornik radova interdisciplinarnog simpozija Zagreb*, 13. – 15. studenoga 2009.: Zagreb: Verbum, 2010.
2. Çetkin, Murat, Bahşi, İlhan, Orhan, Mustafa (2019), The Massage Approach of Avicenna in the Canon of Medicine, *Acta medico-historica Adriatica*, 17(1), 103-114.
3. Emtiazy, Majid, Choopani, Rasool, Khodadoost, Mahmood, Tansaz, Mojgan, Dehghan, Sohrab, Ghahremani, Zeinab. (2014), Avicenna's Doctrine about Arterial Hypertension, *Acta medico-historica Adriatica*, 12(1), 157–162.
4. Heydari, Mojtaba, Dalfardi, Behnam, Golzari, Samad EJ, Zaidi, Syed Mohd Abbas, Lankarani, Kamran B, Mosavat, Seyed H. (2018), The Concept of Portal System Obstruction in Avicenna's Canon of Medicine, *Acta medico-historica Adriatica*, 16(1), 115–126.
5. Khan, Murad A, Raza, Fauzia, Khan, Iqbal A. (2015), Ibn Sina and the Roots of the Seven Doctrines of Preservation of Health, *Acta medico-historica Adriatica*, 13(Supl. 2), 87–102.
6. Avicenna, u: *Britannica*, <https://www.britannica.com/biography/Avicenna> (pristupljeno 8. studenoga 2020.).
7. Abu Ali Ibn Sino Muzeyi, u: *The Bukhara Museum*, <http://bukhara-museum.narod.ru> (pristupljeno 8. studenoga 2020.).
8. William Osler (1849. – 1919.), u: *The Founding Physicians*, <https://www.hopkinsmedicine.org/about/history/history-of-jhh/founding-physicians.html> (pristupljeno 8. studenoga 2020.).
9. Nezhad, Golnoush SM; Dalfardi, Behnam; Ghanizadeh, Ahmad; Golzari, Samad EJ. (2015), Insights into Avicenna's Knowledge of Gastrointestinal Medicine and his Account of an Enema Device, *Acta medico-historica Adriatica*, 13(Supl. 2), 29–40.

## SUMMARY

*Ibn Sina, better known to the Western medical historians by his Latin nickname Avicenna, is considered the third most important physician in medical history, along with the Greek physician Hippocrates and the Roman physician Galen. He was born around 980 in Afshona near Bukhara on the Silk Road in present-day Uzbekistan and died in 1037 in Hamadan near Tehran in present-day Iran. Among his greatest contributions to the development of medicine is his work entitled The Canon of Medicine, in which he summarized all the previous medical knowledge, which is why it has been used for centuries as a basic medical textbook. In recent times, in connection with the controversy over the naming of the medieval caliphate medicine, with the aim of formulating an inclusive term, which would not emphasize any involved group to the detriment of the others, paradoxically in the focus of the research of the in it interested historians of medicine, instead of the achievements of the individual doctors from the mentioned era, came the determination of their ethnic and religious affiliation, including Avicenna's, all the more so because he came from the disputed area of the conflicts between different nations and opposing religions. In doing so, scientific discussions are increasingly joined by the erection of the representative architectural structures in the places related to the individual doctors, one of which is the representative Avicenna Museum in Afshona.*

**Keywords:** *Ibn Sina Avicenna, medieval caliphate medicine, Uzbekistan, history of medicine, 9<sup>th</sup> century, 10<sup>th</sup> century*